
Openingsrede namens de minister

Mevrouw M. Molenaar

Ministerie O & W

Dames en Heren,

De uitnodiging van de Nederlandse Vereniging tot Ontwikkeling van het Reken- en Wiskundeonderwijs om de zevende Panama-najaarsconferentie te openen, kon niet worden aangenomen door onze bewindspersonen. Beiden waren tot hun spijt verhinderd wegens werk dat reeds lang geleden was gepland. Met veel genoegen neem ik de taak waar om, namens de bewindslieden, deze conferentie te openen.

Een feestelijke aanleiding voor de aanwezigheid van het ministerie is de presentatie van het eerste Cito-rapport over resultaten van het peilingsonderzoek. In de afgelopen jaren werden de rapportages van de Stichting Centrum voor Onderzoek, de SCO in Amsterdam over proefpeilingen op het gebied van taalonderwijs al als mijlpalen beschouwd. Nu stel ik vast dat *PPON* volwassen begint te worden. Peilingsonderzoek is met dit eerste volledige rapport operationeel.

Het doel van peilingsonderzoek, het scheppen van voorwaarden voor het voeren van een goed geïnformeerde discussie over het niveau van onderwijsresultaten is een stuk dichterbij gekomen. Dit is niet de tijd en de plaats om in te gaan op de inhoud van de rapportage, maar wel neem ik de gelegenheid waar om twee punten aan te stippen.

In de eerste plaats stel ik vast dat de inspanning van het ministerie, de SVO en uiteraard de onderzoeken van de SCO de moeite waard zijn geweest. Het *PPON*-onderzoek slaat in Europa bepaald geen gek figuur. Het ziet er dus naar uit dat het pionierswerk lonend is geweest. De projectgroep van het Cito heeft verder gewerkt in de richting van de uitgezette koers. Het ministerie heeft het werk van het Cito gevolgd en ik kan vaststellen dat het Cito aanzienlijk meer heeft gedaan dan het uitvoeren van routinewerk.

Voor de zoveelste keer bleek dat de praktijk van peilingsonderzoek verschillend is van de theorie. Zoals altijd, dames en heren, berust een prestatie op enkele goede denkbeelden en veel inspanning!

Dit is niet alleen een feestelijke presentatie met een uitsluitend ritueel karakter. Door het rapport van het Cito te bespreken in deze conferentie is er een goede aanzet gemaakt om de discussie over peilingsresultaten in een juiste context te plaatsen. In een bijeenkomst over basisvorming in de basisschool, maart vorig jaar, heeft onze directeur-generaal van het basisonderwijs gepleit voor het scheppen van goede communicatieve kanalen tussen peilingsonderzoek en voorstellen voor eindtermen.

De stelling was dat in een advies over eindtermen van basisonderwijs, empirische gegevens over de realiteitswaarde van voorstellen onontbeerlijk zijn. Een belangrijke reden is dat niet haalbare verlangens tot teleurstelling leiden. Voor de kwaliteit van het onderwijs kan dit averechtse gevolgen hebben. Dit brengt met zich mee dat goede communicatiekanalen nodig zijn om te voorkomen dat peilingsresultaten in een crisissfeer worden besproken. Voorbeelden van sensationele berichten in het buitenland stemmen niet vrolijk. Over incidenten in Nederland wil ik het nu maar niet hebben. Deze conferentie is een goede kans om de dialoog tussen vakdeskundigen en onderzoekers te stimuleren.

Grijpt u deze kans!

Hoewel de kwaliteit van het onderwijs een wezenlijk onderdeel uit maakt van het beleid, is het te veelomvattend om er vandaag uitvoerig op in te gaan. Laat ik daarom het begrip kwaliteit in algemene zin maar laten voor wat het is en komen tot het thema van de Panama-conferentie.

De conferentie stelt twee zaken aan de orde die van betekenis zijn voor het kwaliteitsbeleid van de Regering. In de eerste plaats komen de voorgestelde eindtermen voor het reken- en wiskundeonderwijs aan de orde. Daarnaast wordt hier voor de eerste keer het rapport van het Cito voor het periodiek peilingsonderzoek rekenen gepresenteerd.

Beide onderwerpen, eindtermen en periodiek peilingsonderzoek, zijn op zichzelf al interessant voor het onderwijsbeleid, om redenen waar ik nog op terug kom.

Maar wat deze dagen vooral boeiend is, is het feit dat de onderwerpen in relatie tot elkaar kunnen worden besproken.

Immers, het wetsvoorstel tot wijziging van de wetten op het voortgezet onderwijs en op het basisonderwijs houdt in dat basisvorming wordt ingevoerd in het voortgezet onderwijs en dat er eindtermen komen in het basisonderwijs. Er is geen andere toelichting nodig bij het standpunt van de regering dat eindtermen een bijdrage zullen leveren tot verhoging van de kwaliteit van het onderwijs. U zult begrijpen dat ik in dit stadium niet vooruit loop op de resultaten van het peilingsonderzoek en op de verdiensten van de eindtermen die werden voorgesteld in het septembernummer van Willem Bartjens. In de eerste plaats is het niet aardig om inleiders het gras voor de voeten weg te maaien. De conferentie en de discussies zijn nog lang niet voorbij! In de tweede plaats zou een eventuele beïnvloeding van de inhoudelijke discussie over peilingsresultaten en eindtermen ook formeel ongepast zijn. De regering, i.e. de bewindspersonen van Onderwijs en Wetenschappen en de Minister van Landbouw en Visserij hebben namelijk een duidelijke werkwijze vastgelegd waarmee eindtermen tot stand komen.

Deze procedure kent een aantal stappen.

In grote trekken komt het erop neer dat na advisering over de ontwerp-eindtermen overleg plaatsvindt met onderwijsveld en Kamer, waarna de eindtermen worden vastgesteld. Tenslotte zullen ze in de wetgeving worden opgenomen.

De fase van advisering begint nu en wij zijn nog niet zo ver om al een mening te hebben over voorgestelde eindtermen.

Dit betekent echter niet dat er in dit stadium geen vragen kunnen worden gesteld om uw discussies te stimuleren.

Het thema van mijn betoog wil ik noemen: *Hoe om te gaan met een mogelijke spanning tussen ideaal en werkelijkheid?*

Eigenlijk gaat het om enkele simpele vragen.

Een eerste vraag is: Hoe zit het met de haalbaarheid van eindtermen in het basisonderwijs en in een aantal vormen van speciaal onderwijs?

Een tweede vraag luidt: Hoe gaan wij om met eindtermen die wel gewenst worden, maar niet voor grote groepen van leerlingen bereikbaar blijken?

Een derde vraag is in dit gezelschap bijna onvermijdelijk: Wat staat ons te doen met het reken- en wiskundeonderwijs als wij zien dat er groepen leerlingen zijn in ons onderwijsstelsel die de gestelde eindtermen niet of niet geheel bereiken? Belangrijker misschien nog: Wat gebeurt er met de leerlingen?

Kortom, het gaat om de algemene vraag: Hoe gaan wij om met een zekere spanning tussen de verwachting over resultaten en de feitelijke resultaten van peilingsonderzoeken. Een dergelijke spanning is niet denkbeeldig. Zo bleken in eerdere rapporten van de SCO over een proefpeiling in het basisonderwijs de lees- en schrijffresultaten beneden verwachtingen van velen. In onderzoek uit de zestiger jaren over wat toen nog 'communale doelstellingen' voor het rekenonderwijs heette, bleek dat het zeer lastig is voor onderwijzers of ouders om de beheersing van rekentaken door leerlingen te voorspellen. Als ik

het goed heb begrepen, doet zich eenzelfde tendentie voor bij het PPON-rapport dat deze dagen wordt besproken. Als er sprake is van een systematisch, te optimistische schatting van resultaten op bepaalde taken, is er een probleem bij de keuze van eindtermen.

Omdat de vraag naar prestaties soms vermengd is met hooggespannen verwachtingen over de mogelijkheden van het onderwijs om te compenseren voor lacunes in de buitenschoolse situatie van de kinderen, wordt de zaak er niet eenvoudiger op.

In dit verband, dames en heren, wil ik een uitspraak van onze staatssecretaris aanhalen. Zij zei op 30 oktober 1987, bij de opening van het symposium 'Achtergronden van de groei van het speciaal onderwijs' onder andere:

'Wel komt naar voren dat het een al te simpele voorstelling van zaken is om te zeggen: 'verbeter het regulier onderwijs en de groei van het speciaal onderwijs zal dan wel verminderen.'

In alle nuchterheid moeten we vaststellen dat het geen kwestie is van goed of slecht regulier onderwijs. Ook bij een optimaal ontwikkeld regulier basisonderwijs zal er een spanning blijven bestaan tussen de draagkracht van het onderwijs en wensen die voortvloeien uit maatschappelijke tendenties'.

Vanuit deze achtergrond terug naar onze vragen, dames en heren.

De eerste vraag: wat is de haalbaarheid van eindtermen, wordt gedeeltelijke door peilingsonderzoek beantwoord. Een empirisch antwoord gaat immers slechts op onder de veronderstelling dat de voorgelegde taken representatief zijn voor de eindtermen en binnen de randvoorwaarde dat de bestaande situatie in het onderwijs wordt gepeild.

Maar ondanks deze beperkingen is het een unieke kans dat in dit congres de voorgestelde eindtermen in relatie worden gebracht met resultaten van PPON. Het is een goede ontwikkeling van didactici, leerplanontwikkelaars hier bijeen te zijn om de resultaten van peilingsonderzoek te bespreken tegen de achtergrond van een gewenst einddoel.

De tweede vraag die ik stelde was: Hoe gaan wij om met eindtermen, die wel gewenst worden, maar niet zonder meer bereikbaar blijken voor groepen leerlingen?

Een volledig antwoord pretendeer ik niet te hebben. Opnieuw zal ik de woorden van onze Staatssecretaris weergeven:

'Ik wil hierbij wijzen op de uitgangspunten van de basisschool. Als de basisschool inderdaad ingesteld raakt op differentiatie en op individualisering zal de school op den duur ook individuele verschillen accepteren.'

Maar dit is een gedeeltelijke oplossing. De wet van Posthumus leidt ertoe dat binnen vrijwel elke groep leerlingen of studenten de vaststelling dat er individuele verschillen zijn, maar al te vaak wordt vertaald in een oordeel: 'wel of niet geschikt voor dit onderwijs'. Dit betekent dat naar een steviger norm gezocht kan worden.

Voor het regulier onderwijs vormen de eindtermen of tussentermen wellicht een goed aanknopingspunt. Vooral als in doelstellingen ook rekening wordt gehouden met prestaties beneden de middelmaat, hoeft een lage prestatie niet als vanzelfsprekend te leiden tot de vraag of de leerling 'hier wel thuis hoort'.

U ziet, in ieder geval een begin van een antwoord. De discussie over eindtermen en het gebruik van eindtermen in het onderwijs kan, op die manier bezien, vrij genuanceerd worden gevoerd. Het gaat niet noodzakelijk om een eindterm die voor iedereen haalbaar moet zijn.

Het toepassen van eindtermen als stringent selectiemiddel kan er met name in het basisonderwijs toe leiden dat de verwijzing naar het speciaal onderwijs nog verder toeneemt. Het is mij bekend dat er mensen zijn die hier bang voor zijn. Zij zijn dan ook veelal niet de grootste voorstanders van eindtermen. Toch is dat naar mijn mening niet nodig. Het gaat mij dan ook te ver deze vrees als argument aan te voeren dan maar af te zien van de voordelen van eindtermen.

Dames en heren, ik vrees dat de discussies over dit probleem er niet gemakkelijker op worden door het aanbrengen van een zekere nuancering. Ik heb echter begrepen, dat de discussies over dit probleem ook al begonnen zijn in uw tijdschrift 'Willem Bartjens' en

tenslotte is een symposium ook de plaats om over zulke lastige kwesties te spreken.

De derde vraag die ik u voorlegde, heb ik impliciet al beantwoord. Een prestatie die beneden de statistische norm ligt, hoeft niet automatisch te leiden tot eliminatie van het desbetreffende onderdeel. Een pedagogisch-didactische discussie op schoolniveau of onder vakdeskundigen is meer op zijn plaats. In het programma van deze dagen hebt u een plaats ingeruimd voor de behandeling van een zeer bekend struikelblok: 'de breuken' als u me deze rekenuitdrukking veroorlooft. De recente dissertatie van Streefland 'Realistisch Breukenonderwijs' zal, naar ik hoop, goede discussiestof opleveren.

Hiermee kom ik tot een afsluitende opmerking in het kader van het kwaliteitsbeleid. Kwaliteitsbeleid wordt soms eenzijdig gekoppeld aan zaken als het aantal lessen voor een bepaald leer- of vormingsgebied, of aan het aantal beschikbare tastbare faciliteiten. Ik ontken niet het belang hiervan, maar wijs vooral op het belang van een goede didactiek, op een verstandig gebruik van eindtermen en uiteraard ook op een goede keuze van eindtermen. Maar, ik had al begrepen dat u er in deze conferentie niet op uit bent om bij voorbaat naar de gemakkelijkste oplossingen te zoeken.

Ik wens u, namens onze bewindspersonen, een zeer goede en vruchtbare discussie. De resultaten en uw adviezen en commentaren zullen hun weg vinden in het beleidsvormingsproces!

En hiermee open ik namens de bewindslieden deze zevende Panama-conferentie.
Dank u wel.